

RAPPORT van de onderzoeksresultaten betreffende het door de
Gebr. van Oeckelen in 1882 gebouwde orgel in de Geref. kerk
te Eelde-Paterswolde, opgenomen op 12 maart 1993.

Dispositie en enige bijzonderheden:

Manuaal:

Prestant	8'	1882	deels in het front.
Bourdon	16'	1882	Bas/discant, deling tussen c en cis C - b grenen, geplaatst op elektr. hulplade tegenover de klaviatuur, c' - d'' metaal, geplaatst op elektr. hulplade boven het manuaalklavier, dis'' - f''' metaal, op de windlade.
Holpijp	8'	1882	C - B grenen, rest metaal, geheel op de lade.
Viola di Gamba	8'	1882	C - B gecombineerd met Holpijp 8', rest metaal.
Octaaf	4'	1882	metaal.
Ged. Fluit	4'	1882	metaal, C - Fis originele vorm, op elektr. hulplade boven klaviatuur, de rest op de windlade. G - e'' verbouwd tot conische fluit, f'' - f''' open fluit, origineel.
Fluit	2'	1882	
Mixtuur		nieuw	
Quint	3'	discant, nieuw, op aangebouwde kantsleep.	
Terts	1 3/5'	" " " " "	

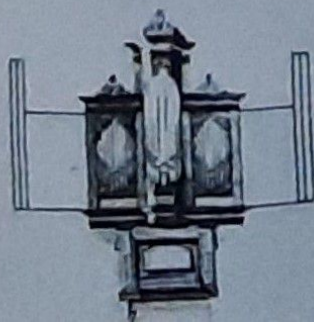
Pedaalkoppel
Tremulant

Pedaal:

Door de Bourdon 16' van C - d'' op elektrische hulpladen te plaatsen, vermoedelijk in 1960, is deze vrij bespeelbaar geworden op het pedaal als Bourdon 16' en d.m.v. transmissie als Bourdon 8'. Verder is een elektronisch pedaalwerk toegevoegd.

1. De klankgeving:

In grote lijnen kan worden gezegd dat het algemene klankbeeld

ver verwijderd is van het originele Van Oeckelen-klankbeeld. Door wijzigingen in intonatie-bepalende verhoudingen, in pijpvormen en in de dispositie is veel samenhang in de klank verloren gegaan.

Ook hier zal het ontstaan van het huidige klankbeeld een lange weg zijn geweest, die stap voor stap is afgelegd.

Hetgeen nu te horen is, geeft weinig bevrediging en muzikaal genoeg.

Mede door de gehavende intonatie is de stemming labiel.

Wij verwijzen naar uw brief (zie ad 1) van 12 februari; u geeft treffend de gebreken in de klank aan.

Dispositie:

In de dispositie vallen met name de buiten de klankverhoudingen vallen de Terts $1\ 3/5'$ en de Quint $3'$ discant op.

Vermeldenswaard is dat de oorspronkelijk aanwezige Trompet $8'$ nu in het Van Oeckelenorgel in de Herv. kerk te Middelstum staat. Deze Trompet $8'$ stond op de plaats van de huidige Mixtuur.

Het elektronisch pedaal staat zowel naar klankkwaliteit als naar proportie in geen enkele verhouding tot het Van Oeckelen-werk.

Veel pijpen vertonen provisorisch herstelde beschadigingen, o.a. als gevolg van jarenlang stemmen.

2. De kas:

De strak gelijkende kas is een modern geconstrueerd bouwwerk uit + 1960.

Van de fraaie originele kas, vóór de plaatsing in deze kerk verloren gegaan, resten alleen het knieschot en de lessenaar.

Het frontpijpwerk is origineel.

De lage plaatsing in de kerk is nadelig in meerdere opzichten, zoals door u aangegeven.

3. De windlade:

De windlade is inwendig lek, waardoor windverlies optreedt.

Door het aanbrengen van lekboringen wordt gepoogd doorspraak te voorkomen. Deze lekkage is een veel voorkomend verschijnsel.

Door werking en uitdroging ontstaan scheuren in het hout, o.a. van de cancellen. Hierdoor kan lucht ontsnappen of naar andere cancellen stromen. Deze windlekkage is ook mee oorzaak van het moeilijk op stemming kunnen brengen van dit instrument.

De lade is verder gaaf en compleet.

De originele loden kondukten zijn op de lade aanwezig, van de lade naar de afgevoerde pijpen zijn plastic buizen toegepast.

4. De mechaniek:

Zowel de register- als de speelmechaniek verkeert in redelijk goede staat.

5. De windvoorziening:

De Van Oeckelen kenmerkende grote magazijnbalg is niet meer aanwezig. De windvoorziening moet nu worden verzorgd door een kleinere zwemmerbalg met ventilator, in de onderkas geplaatst.

6. De klaviatuur:

Het manuaalklavier is in goede orde.
Het pedaalklavier heeft versleten invoeringen.

VOORSTELLEN TER VERBETERING:

Algemeen:

Alle gegevens bij elkaar genomen is uw algemene vraagstelling hoe van dit instrument weer een smaakvol en deugdelijk geheel is te maken, zeer begrijpelijk.

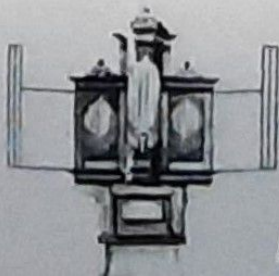
De vragen omtrent de plaatsing van het instrument, de gebreken in klankvorming en in de andere delen van het instrument vormen een complex geheel.

In welke zin ook werkzaamheden aan dit instrument zullen worden uitgevoerd, van het grootst mogelijke belang is naar welk doel de weg moet worden ingeslagen.

Ervaring heeft ons duidelijk gemaakt dat de 'meest optimale resultaten worden verkregen door terug te keren naar het originele concept. Dan voegen alle, zowel de klankvormende als de technische delen zich als van nature samen tot één overtuigend geheel.

Eventueel kunnen in dit concept passende toevoegingen worden gehandhaafd of aangebracht.

Wij stellen voor zoveel mogelijk terug te keren naar de situatie

van 1882, toen de Gebr. Van Oeckelen op artistieke wijze vorm hebben gegeven aan dit instrument. Behalve de Mixtuur, de balg en de kas zijn vrijwel alle originele delen aanwezig, naar ons inzien ruim voldoende voor rekonstruktie van dit karakteristieke instrument.

Vraag is of rekonstruktie tot in alle delen moet worden nagestreefd. Belangrijk is uw vraagstelling naar plaatsing van het instrument, al of niet in de bestaande kas, op een balkon. De beschikbare hoogte en het visuele aspekt stellen hier grenzen. Het instrument in de bestaande kas geplaatst op een balkon in de huidige nis, laat onder het balkon slechts \pm 1900 cm aan vrije hoogte.

Aantrekkelijk aspekt is de mogelijkheid van zeer direkt kontakt tussen organist en cantor.

Het geheel in een deskundig bepaalde kleurstelling geschilderd kan visueel een acceptabel aanzien geven.

Rekonstruktie van de originele Van Oeckelen-kas is mogelijk. Er is een foto van de voormalige kas. Maar meer dan bij de huidige kas is de hoogte een beperking. De middentorenbekroningen zullen geen plaats kunnen krijgen. Ook de grootste Bourdon 16' pijpen zullen waarschijnlijk beperkingen geven t.a.v. de hoogte. Opstelling van de frontpijpen in torens en velden zal het instrument een veel slanker aanzien geven.

In de gerekonstrueerde kas, die dieper zal zijn dan de huidige kas, is ook weer plaats voor een voor Van Oeckelen karakteristieke magazijnbalg.

Vrijblijvend geven wij voor rekonstruktie van de originele kas en voor de magazijnbalg richtprijzen.

In de huidige kas is geen plaats voor een balg naar Van Oeckelenmaat.

De huidige zwemmerbalg geeft een enigszins stugge wind. Door de typische konstruktie van dit soort is de winddruk niet stabiel. Bij verschillende windafname ontstaan drukschommelingen, welke de zuiverheid van de stemming beïnvloeden. In samenhang met een klankrekonstruktie is het bijna vanzelfsprekend de zwemmerbalg te vervangen door een zo groot mogelijke magazijnbalg.

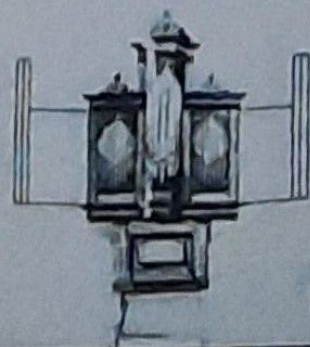
Voor een goede opstelling zal de windmachine worden geplaatst in een nieuwe grenen dempkist buiten de orgelkas.

Rekonstruktie van de klank is alleszins de moeite waard.

Herstel van alle pijpen naar originele vorm en intonatie zal een brede, verzadigde en enigszins omfloerste klank opleveren.

Voor verrijking en versterking van de cantus firmus kan, zoals vaak door Van Oeckelen werd toegepast, een Cornet IV discant worden bijgeplaatst.

De Bourdon 16' heeft in aanleg in het manuaal een deling tussen c en cis, zodat een baspartij gespeeld kan worden bij aangehangen

pedaal. Dit register is nu van de lade afgevoerd op elektrische hulpladen. Als transmissie is een Bourdon 8' daarvan afgeleid. De Bourdon 16' is in het manueel en pedaal bespeelbaar, de Bourdon 8' alleen in het pedaal.

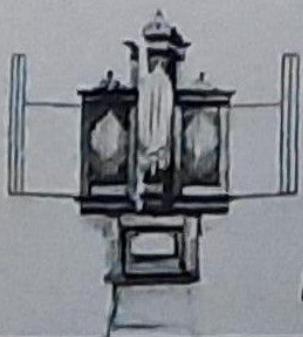
Dit elektrische gedeelte heeft vanaf + 1960 vrij goed gefunctioneerd. Bij een eenmanueel instrument vervuimt deze oplossing de speelmogelijkheden.

Muzikaal gesproken doet deze oplossing geen afbreuk van betekenis aan het geheel. Ons advies is dit gedeelte ongewijzigd te handhaven zolang zich niet herhaaldelijk storingen voordoen.

Indien al of niet op termijn tot vervanging moet worden overgegaan, dan stellen wij voor dit werk in mechanische vorm te herbouwen.

Omschrijving van de werkzaamheden:

1. Herstel van alle gebreken en beschadigingen aan het pijpwerk, inclusief opsnedeherstel Viola di Gamba 8' en corpusherstel Fluit 4'.
Opronden, herstellen en poetsen van de frontpijpen. Stelpost: nieuw bladgoud aanbrengen op de labia van de frontpijpen.
Stelpost: Vervaardigen en aanbrengen van een nieuwe in het concept passende Cornet IV discant.
Herstel van de originele intonatie en generale stemming.
2. a. De kas ongewijzigd handhaven, de achterluiken beter sluitend en gemakkelijk uitneembaar maken.
b. Vervaardiging en plaatsing van een nieuw orgelbalkon met balustrade op de plaats waar het orgel nu is opgesteld. Op het balkon het orgel plaatsen in huidige vormgeving.
c. Rekonstrueren van de verloren gegane Van Oeckelen-kas, geplaatst op het nieuwe orgelbalkon.
d. Stelpost: vervaardiging van een magazijnbalg naar originele vorm en maat.
3. De windlade geheel restaureren naar originele vorm en detaillering.
De kantsleep-aanbouw van de Quint en de Terts discant verwijderen.
Stelpost: toevoeging van een geheel in het concept passende Cornet IV op verhoogde stok aan de voorzijde van de windlade.
4. Controleren van de mechanieken en de klaviatuur. Gebreken herstellen, zodat alle delen in goede orde kunnen functioneren.
5. Vervanging van de zwemmerbalg door een zo groot mogelijke magazijnbalg.
6. Het pedaalklavier voorzien van nieuwe voeringen en dempingvilt.

Alle genoemde werkzaamheden vormen een samenhangend geheel. De prijsberekening is daarom gebaseerd op uitvoering van genoemde werkzaamheden in zijn geheel. Gefaseerde uitvoering is mogelijk, dit kan nader worden besproken.

De kosten van de werkzaamheden zijn:

1. Herstel pijpwerk	f. 11.000,—
Intonatie/klankherstel/stemmen	f. 15.000,—
Stelpost bladgoud	f. 2.000,—
Stelpost nieuwe Cornet IV dis-	
cant, op banken	f. 13.000,—
2. a. Herstel kas	f. 1.500,—
b. Ontwerp/vervaardiging/plaat-	
sing nieuw balkon met het	
orgel daarop (stelpost)	f. 18.000,—
c. Rekonstruktie Van Oeckelen-	
kas (stelpost)	f. 56.000,—
d. balg/machinekast/kanalen	
(stelpost)	f. 13.000,—
3. Restauratie lade met in- en	
uitbouw	f. 20.000,—
4. Herstel mechanieken	f. 6.500,—
5. Vervanging balg	f. 12.000,—
6. Herstel pedaalklavier	f. 2.000,—
	<hr/>
	f. 68.000,—

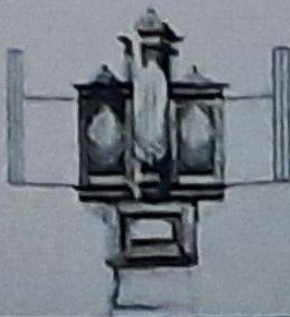
Totaal stelposten: f. 102.000,—

Alle genoemde bedragen zijn exclusief B.T.W.

De Algemene Leveringsvoorwaarden, vastgesteld door de Vereniging van Orgelbouwers in Nederland, zijn van toepassing.

Zuidwolde, april 1993.

tot m... = 9 50

MENSE RUITER orgelmakers b.v.